

HENRI DE MONTHERLANT:
**SZEPTEMBERI NAP-ÉJ-
 EGYENLŐSÉG.** (Gasset, Paris,
 1939.). A „Szeptemberi nap-éjegy-
 enlőség“ két novellát, két előadást és
 két lírai-bölcseleti elmefuttatást
 tartalmaz, melyek alaphangja nagy-
 jából a következő:

A háború szükségszerűség s ta-
 lán nem is annyira a politikából,
 hanem az ember, a férfi természeté-
 ből következik. Nem is gyűlölet
 vagy irigység idézi föl, hanem egy-
 szerűen „van“. Tény, amit el kell
 fogadnunk, amellyel számolnunk
 kell. Különböző országok férfilakos-
 ságának természetes feladata, hogy
 háborút viseljen és gyilkoljon. Indu-
 lat nélkül. A franciának már nem
 kell ellenszenvet táplálni a német
 iránt, de ha a történelmi helyzet
 úgy kívánja, harcol a német ellen,
 megöli a németet.

A francia népből ma hiányzanak
 a férfias erények. Degenerálódott,
 megszokta a könnyű, veszélyek nél-
 küli életet és amikor próbára kerül
 a sor, nem képes teljesíteni köteles-
 ségét. Ezért bukott meg a szeptem-
 ber végi napokban.

A kor problémái és Montherlant
 problématikája azonban ezeken az
 egyszerű megállapításokon túl, szo-
 rosan összefüggenek egymással.

Szeptemberben a francia és angol
 kormányok elkerülték ugyan a há-
 borút, de a történelmi helyzet para-
 dox megoldást követelt: háborút
 vagy a követelések elfogadását, a
 béke megmentéséért. Az igazi paci-
 fisták voltak így ősszel a háború
 mellett.

Ez a paradox helyzet teszi para-
 doxszá Montherlant beállítottságát

M. nietschei és álhellenisztikus
 állásfoglalása feltétlenül maradi és
 időszerűtlen. Az eredmény azonban,
 amelyhez eljut, mégis progresszív.
 Levezetésében, okfejtésében hamis,
 mert a háborút férfias ösztönök
 kérdésévé tenni ma nevetséges és
 rosszhiszemű. De végkövetkeztetése,
 hogy a szeptemberi négyeskonferen-
 cia eredménye, a demokráciák gyá-
 vaságát és élhétlenségét mutatja,

igaz marad.

Egy helyen azt írja, hogy ha
 Spártában élt volna, a szellemi kul-
 tura szükségességét hangoztatta
 volna. A mai Franciaországban a
 fizikai és morális bátorság hiányzik
 és mindenhol arról kell beszélni,
 ami ott épp' nincsen. Ezért szólítja
 fel a franciákat a férfiasságra.

Ez a néhány mondat teszi embe-
 rileg érthetőbbé álláspontját. Lehe-
 tetlen is lenne, hogy annyira tiszta
 szellemű és világoslátású ember,
 mint Montherlant, politikai és gaz-
 dasági kérdésekkel kapcsolatban
 minden tanító szándék nélkül az ösz-
 tönélet és a líra útvesztőjébe full-
 jon. (Pásztor Enikő)

**THOMAS MANN: ACHTUNG
 EUROPA!** (Bermann-Fischer,
 Stockholm.) Thomas Mann új köny-
 vében 1932-1938 között írt, nagyobb-
 részt politikai cikkeit gyűjtötte ösz-
 sze. Hosszú, **A pillanat magaslátán**
 című, bevezető tanulmányában Tho-
 mas Mann világosan, áttekinthetően

s megrendítő rezignációval foglalja
 össze a legutóbbi válságos hónapok
 tanulságait. Mily utat tett meg ez
 a nagy író a *Bebachtungen eines
 Unpolitischen* siegfriedi páthoszától
 az előttünk fekvő könyv megejtően
 emberi sztoicizmusáig? Tho-
 mas Mannak nincsenek már illu-
 ziói. Szép, komoly beletörődéssel
 áll meg az ügy mellett, amelyről
 elismeri, hogy világraszóló veresé-
 get szenvedett. De büszkébb e ve-
 reségre, mint amily büszke lenne a
 győzelemre. „Félreismerik — írja,
 s mi csak hódolattal idézhetjük
 szavait, — félreismerik a szellem
 szerepét s feladatát e földön, félre-
 ismerik pesszimizmusát és önzetlen-
 ségét, akik azt hiszik, hogy csak
 akkor érdemes harcolniuk egy esz-
 méért, ha rövid időn belül diadalt
 arathatnak a nevében“. Az igaz-
 ságnak, — hisszük Thomas Mannal,
 — semmi köze sincs a sikerhez. A
 siker nem érv, nem bizonyíték; ab-
 ból, hogy valaki, akár az egész vi-
 lágot is meghódítja, nem követke-
 zik, hogy bírja az emberi bölcses-
 ségnek és igazságosságnak legcse-

kélyebb mértékét is. **Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni.** A vereségben a catoi szavaknak sikerrel és istenekkel szembeszálló rezignációjával vigasztalja magát.

A tanulmányban Thomas Mann pontos elemzését nyújtja a szeptemberi válság eseményeinek. A szeptemberi válság szerinte, kísértetiesen leleplezte a szembenálló feleket. Leleplezte, hogy a szembenálló felek nem állanak szemben. Leleplezte, hogy a demokráciák „feladták szellemi-politikai álláspontjukat“. Akik triumfáltak, nem a maguk erejéből győztek, hanem ellenfeleik cinkosságából. „A nagy embert az angol politikai művészet kényszerítette arra, hogy győzelmet arasson“ — írja kegyetlen ironiával. Az angol-francia politika magatartása végzetes csalódást okozott náki. „Mi, akik Európa mellett foglaltunk állást, — írja — hirtelen észrevettük, hogy Európa nem áll a hátunk mögött...“ Európa azoknak a háta mögé állt, akik elől Thomas Mannék hozzá menekültek. Ez alapvető tény, amelyet nem lehet, nem szabad elhallgatni. A népek őszinte békevágya eszköz lett a szélhámos capitulárdok kezében; egy francia politikus büntetlenül mondta ki: „inkább választom a szolgaságot, mint a halált“; a benemavatkozás elvével komédiát játszottak; s állandó concessziókkal s meggondolatlan békeszólamaikkal aláásták a népek ellenállási akarátát.

Thomas Mann a tanulmányban véglegesen pesszimista következtetésre jut. A fasizmus győzelmét Európában elháríthatatlannak látja. Reményét (vékonyka remény) csak abba veti, hogy „a fasizmus egyetemes győzelme — talán (!) — a fasizmus benső bomlását eredményezi majd“. A szeptemberi válság nyomán újraéled a Német-Római szentbirodalom, egységesebben s hatalmasabban, mint valaha; s e Birodalom magába foglalja majd egész Európát... Talán... a fasizmus valósítja meg a szocialista utópisták ábrándját az egységes

Európáról; s az új, nemzeti s társadalmi küzdelmek talán ez egyetemes, de terrorisztikus egységű, cézári Európa germanicából alakítják majd ki a federatív Európát? Vékonyka, igen vékony remény...

Nem szabad elhallgatnom, hogy nem osztom Thomas Mann végtelen sötétlétét. Bármennyire igazságos is bírálata a demokratikus államok viselkedéséről s bármennyire igazolják is történelmi proféciait az idej, márciusi események: azt hiszem, téved a demokratikus államok viselkedésének megokolásában. A demokrácia a szeptemberi válságban nem adta fel magát, hanem jelleme szerint viselkedett. Csak szép lelkek hitték a nyugati demokráciákról, hogy eszményeiket hibátlanul, vagy legalábbis hozzávetőleges tökélyel testesítik meg. E demokráciák polgári, nagypolgári, versaillesi demokráciák, demokratikus színezetű plutokráciák... Vezető rétegeik mindmáig jobban féltek az oroszoktól, mint a hódító németektől; s ezért, a németek és olaszok, „az oroszok elleni bástyák“ védelmében, megőrzésében, megsegítésében készek voltak elmenni az engedékenység legvégső határáig. De, — s ez a fontos, — ez engedékenységnek is van határa. Az Europa germanica aligha alakulhat ki szeptemberi vagy márciusi könnyedséggel.

Mint magyar, aki ad hazája függetlenségére, s mint ember, akinek a szabadság az életét is fontosabb, bizom abban, hogy egyáltalán nem fog kialakulni. (Györkös Ferenc)

A SPANYOL POLGÁRHABORÚ TANULSÁGAI. (General Duval: Les Lecons de la guerre d'Espagne, Plon Paris). Duval tábornok könyve két részre oszlik. Az elsőben sajátos módon magyarázza a polgárháború előzményeit. Mindenben a szabadkőművesek és a III. Internacionálé kezét látja, melyeknek ügynökei aláaknázták a monarchiát és a háttérből irányították a köztársaság majd mindegyik kormányát. Biztos (?) adatok alapján megírja, hogy 1935-